

Nagy Lajos nápolyi hadjáratai.

Hadi események a két hadjárat között.

A király távozása (1348 május végén), miként azt az első hadjárat leírásában említettük, rossz hatással volt a magyar párti urakra, viszont felbátorította Johannáék híveit. A fegyelem lazulása szintén rontotta a magyar párt helyzetét. Igaz, hogy Villani Máté szerint a jó kapitányok vezetése alatt álló magyar, német lovasság és toskán gyalogság nem háborgatta a népet, de itt inkább Gravinai Domokosnak kell hinnünk, ki közelebből szemlélte az eseményeket. Szerinte az olasz tisztek zsaroltak, a zsoldosok pedig garázdálkodtak.¹

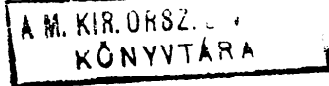
Nem ismételhjük eléggé, hogy mennyit ártottak a zsoldosok féktelenségükkel és rablásaikkal a magyar ügynek Gravinai Domokos többször kiemeli a különbséget, mely a szigorú fegyelem alatt álló magyarság és a garázda zsoldosok közt volt. Ez utóbbiak nyomát barát és ellenség földjén egyaránt rablás, gyilkolás, nők megfertőzése, az elfogott ellenség kíméletlen megkínzása jelzi, míg a magyar a harcban bátor, a legyőzött ellenséggel szemben emberséges. Csak a háború vége felé látjuk a zsoldosokkal való együttműködés káros hatását, a kapzsiságot és helyenkint a kegyetlenséget, hogy az elfogott ellenfélből minél nagyobb váltságdíjat zsaroljanak ki. A nőkkel szemben azonban mindvégig lovagiasan viselkedtek.

A zsoldosok magatartása előkészítette a talajt a Johanna párti urak izgatására, melynek irányítója Marzano admirális volt, ki előbb szintén meghódolt Lajosnak. A nápolyi nép ügyis izgékony, változásokra hajlandó s a bujtgatóknak könnyű volt benne felszítani a gyűlöletet a vagyonát felprédáló, a nőkkel szemben kíméletlenül viselkedő idegenek ellen. Először a főváros lázadt fel, majd követték a példát a többi provincia városai és városai is.

Súlyosbította a helyzetet az elmaradt zsold miatt elégedetlenkedő zsoldosok mozgolódása is. Johanna hívei értesítették az uralkodó állapotokról a királyi párt, s jelezve nekik, hogy a Campagnán tanyázó Werner hajlandó zsoldjukba állni, visszatérésre kérték őket.

Johannáék természetesen kapva kaptak a kínálkozó alkalmon. A királynő eladta Avignon városát a pápának s a pro-

¹ M. Villani : l. 17. — Gravinai Domokos : 43. l.

vencei lakosságtól is támogatást kért. Így, míg egyrészt zsoldjukba fogadtak 10 genuai gályát, Acciajuoli sietett Itáliába, hogy felfogadja Wernert mintegy másfélezer zsoldosával. Ezt a körülményt nagy megnyugvással vették tudomásul a középitáliei városok. A krónikás szerint, mikor Nagy Lajos távozása után, június 22-én híre érkezett Perugiába, hogy a nagy compagnia Narni környékén van és Toscanába készül, Peruggia és a környékbeli községek csapatokat állítottak ki, melyekkel Wernernek területükre való behatolását akarták megakadályozni. Ekkor értesültek, hogy Acciajuoli megbízottai: Marzano, Squillace grófja, Sanseverino és Giovanni Pipino, ki most Johanna párt-híve volt, Wernert nápolyi zsoldba fogadták s a zsoldosvezér már el is indult Apuliába.¹

Acciajuoli tanulmányozta a nápolyi viszonyokat s tudatta a királynővel, hogy minden nagyobb ellenállás nélkül birtokába veheti országát. A jó hír vétele után a királyi pár hajóra szállt s Nápolyba evezett, hová augusztus vége és szeptember közepe közt érkezett meg. A nápolyi erődök azonban magyar kézben voltak, valamint a kikötő is és így a S. Maria del Carmine templom felett kötöttek ki.²

A nápolyiak fényes fogadtatásban részesítették Johannát és férjét. A nemesség a bárók vezetésével díszbe öltözve vonult ki a királyi pár elé, s az idegen kereskedők is kénytelenek voltak a hódolókhöz csatlakozni. Valóságos diadalmenet volt a bevonulás. Elöl haladt Werner németjeivel s buzdította a népet: kiáltsátok, éljen az uralkodó! Villani M. megjegyzi, hogy ez szokatlan cím volt ugyan a nápolyiak előtt, mégis engedelmeskedtek. Wernert a bárók és nemesek ragyogó csapata követte, s köztük vonult selyem baldachin alatt Tarantói Lajos. Hasonló cerimóniával ment végbe a királynő bevonulása is. Mivel az erődök magyar kézben voltak, kénytelenek voltak magánházban megszállni.

A nagy fénynek azonban nem hiányzott az árnyéka sem. A józanabbak újabb háborúk és újabb adóterhek bevezetésének tekintették a bevonulást és aggódó lélekkel gondoltak a jövőre. Maga Tarantói Lajos is tisztában volt a rá várakozó nehéz küzdelmekkel, s legalább Werner támogatását akarta magának biztosítani. E célból tisztelte meg azzal, hogy kezéből fogadta a vitézi övet.

Tarantói Lajos, ki visszatérte után királynak címezte magát, büntetéssel sújtotta a Nagy Lajoshoz csatlakozott urakat és hozzáfogott a főváros visszahódításához. Fel akarta használni a megdöbbenést, melyet visszatérésük váltott ki a magyarokból s a nápolyi erődök ostromát Marsico gróf főconné-

¹ Cronaca detto Diario del Graziani. Archivio stor. Ital. I. t. XVI. p. I. 150. I.

² L. Tanfani: Niccola Acciaiuoli. Firenze. 1863. 67—68. I.

tablera, Roberto Sanseverinora és Antonio Grimaldira bízva, maga a vidék visszahódításához fogott. Lajos a nápolyi ellenséges haderőt 12—13 zászlóaljra becsülte. Először a középső erődöt, a magasan fekvő S. Elmot támadták meg. Az őrség nagy része zsoldosokból került ki, s így nem csodálkozhatunk, ha az erőd Villani Máté szerint őrségének gyávasága, Gravinai Domokos szerint árulás következtében csakhamar az ellenség kezébe jutott.

Wolfhardt Ulrik az ellenség túlnyomó erejének láttára az erők koncentrációját tartotta szükségesnek s a katonaságot és az élelmet a Castel Nuovoba gyűjtötte. Az erődökben vissza-

A nápolyi Castel Nuovo.

maradt csekély őrség nem tudott ellenállni az ellenséges nyomásnak, a Castel Capuano csakhamar elveszett, a Castel dell' Uovo szintén nem tarthatta sokáig magát. Nagyszerű fekvése megvédte ugyan az ellenséges támadástól, de a keskeny töltést, mely a szárazzal összekötötte, a nápolyiak egy bástyával elzárták. Az erőd őrsége hajók hiányában a tenger felől sem élelmet, sem felmentést nem várhatott s ezért alkudozásba kezdett és feladta a várat. Most került sor a Castel Nuovo ostromára. Az ostromlók az eddigi sikereken felbuzdulva nagy eréllyel támadták a várat, Ulrik azonban keményen visszaverte őket. A vitéz ellenállás lelohasztotta az ostromlók kedvét és Johanna jónak látta alkudozásba bocsájtkozni. A ruga Capuanaban találkozott is Ulrikkel s kísérletet tett a megvesztegetésére. 6000 forintot és grófi rangot ígért neki, ha a várat kezébe szolgál-

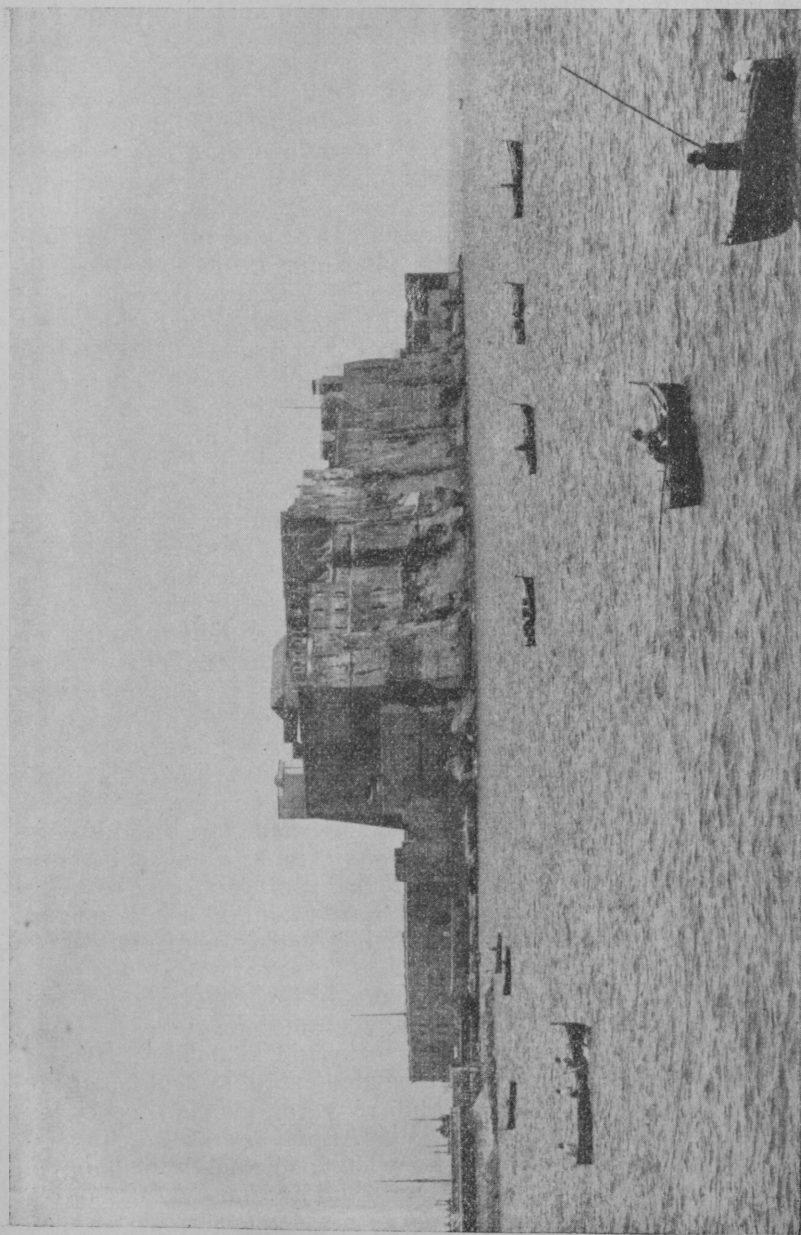
tatja. Ulrik azonban hű maradt urához s így nem maradt más hátra, mint tovább folytatni az ostromot. A vár kapuja a ruga Corrigiarum felé nyílt, ezt az utat elfalazták, úgyhogy a várbelieknek csak a tenger felé maradt szabad az útjuk. Most ismét kitűnt, milyen nagy baj, hogy Nagy Lajosnak nincs tengeri ereje. A védők a nehézségek ellenére hősiiesen tartották magukat, a védők az ostromlók szokatlan eszközhöz folyamodtak. Hajtógépekkel különféle dögöket dobáltak be a várba, hogy azok bűze megadásra kényszerítse a hős védőket. Ulrik azonban ezeket összegyűjtette és a tengerbe dobatta. Nagyobb baj volt, hogy utánpótlás hiányában a várbán a gabonahiány érezte hatását, az inség elkeseredést szült, s Johanna felhasználva az alkalmat, árulókat keresett és talált is. A beavattak közül azonban kettő felfedezte az árulást Ulrik előtt, ki az árulókat felakasztatta, de be kellett látnia, hogy nem tartatja sokáig magát. Ezért a legnagyobb titokban elvonult az őrséggel a várból (1349. jan. 11.). Az ostromlóknak feltűnt a szokatlan csend és hogy napokon át egy lelket sem látnak a falakon. Végre hat nap múlva cseltől félve félénken közeledtek a kapuhoz, egy bátor ember megrázta a kaput, az kinyílt, mire az ember futásnak eredt. Kellő távolból visszatekintve látta, hogy senki sem követi, másokkal együtt visszatért a második kapuig, azt is nyitva találta, miből meggyőződött, hogy az őrség tényleg elvonult. Wolfhardt Ulrik Nápoly elhagyása után visszatért Magyarországra, jelentést tett a királynak, ki bizonyára meg volt elégedve magatartásával, mert neki adta Óvár várát a hozzátartozó birtokokkal.¹

Miként említettük, Tarantoi Lajos Provenceból való visszatérése után csak két hétig maradt Nápolyban. Ez alatt az idő alatt elkészítette hadi tervét, serege egy részét a nápolyi erődök ostromára visszahagyta, Calabria pacifikálását pedig a calabriai főkapitányra bízta, míg maga a derék haddal Benevent felé indult. Itt azonban adjuk át a szót Tarantoi Lajosnak.

Lajos a firenzeiekhez intézett levelében elmondja, hogy 3000 vagy még több zsoldossal, a bárókkal, 1500 gyalogossal és sok más hadi néppel hagyta el Nápolyt, hol hátrahagyta a királynőt. Okt. 7-én érkezett Beneventbe.² Itt várta Lodovico da Sabrano apicei gróf hódolatát, de hiába. Először szépszerével akarta megnyerni, mikor ez nem sikerült, ostromhoz látott. Nyolc nap alatt annyira elzárta a várat, hogy az ostromlottaknak egy csepp vizük sem volt, áttörni nem tudtak s 23 zászlóalj lovas és 10 zászlóalj gyalogos félholtan megadta magát. Ő meghagyta életüket azon feltétel alatt, ha rögtön ki-

¹ Anjoukori okmánytár: V. k. 487. l.

² Ez a datum megerősíteni látszik azt az állítást, hogy Johanna és Tarantoi Lajos szeptember 17-én érkeztek vissza Nápolyba.

A nápolyi Castello dell' Uovo.

mennek az országból. A zsoldosok erre megesküdték és pecsétjükkel írást adtak, melyben megfogadták, hogy egy évig nem harcolnak ellene, mire Lajos szabadonbocsájtotta őket. Maga Lajos gróf Melfiben várja a sorsát. Bartolomeo da Fontanarosa lovagnak, ki a gróf rossz szelleme volt, fejét vették s a lázadás örök emlékeül a várat és területét feldúlták és felégették. Apice után Apulia felé fordult. Okt. 20-án érkezett Trojához, melyet legalkalmasabbnak talált, hogy onnan ellenére megsemmisítő csapást mérjen. Az ellenfelek egyébként máris futnak és teljesen szétszóródnak. Előző nap, 21-én kapta a hirt, hogy kapitánya, Gottispil Konrád, ki Moliseben működik, Isernia városában megtámadta a lázadó Trivento grófit. legyőzte, 30 előkelő foglyot ejtett, több közrendűt pedig bebörtönöztetett. Calabriában főkapitánya 200 zsoldossal és a bárók, grófok segítségével az egész provinciából kiűzte az ellenséget, csak *Monteleone* tartja még magát, hova 8 zászlóaljnyi katonaság zárkózott. Reméli, hogy a vár rövid időn belül meghődol. Az Abruzzoz nehány hely kivételével, melyek még magyar kézben vannak, hajlandók a hódolatra. Az összes bárók, grófok meghódoltak kivéve kettőt, kik közül az egyik az egykori Trivento gróf. Őt gályát küldött Szlavonia partjai felé, hogy a magyar segítséget megghiúsítsa, hetet vagy még többet Nápolyban hagyott, hogy ott szorongassa az ellenfelet. Sajnos, anyagilag nagyon kimeríti a háború. Ez a sereg, melyet rendes körülmények közt a szokásos fizetéssel ki lehetett volna elégíteni, most hogy a pestis minden helység lakóit megtizedelte, csak a legnagyobb fáradtsággal volt összetoborozható és négyezer annyiba került, mint máskor. Lajos végül annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a firenzeiek örülnek sikerének s azért kéri segítségüket. Erre nagy szüksége van, mert az ország jövedelme úgyszólván semmi, így képtelen a kiadást fedezni s úgy akar a helyzeten segíteni, hogy a kevésbé engedelmes, hogy ne mondja szemtelen zsoldosok egy részét el akarja bocsájtani. Arra is kéri Firenzét, küldjön két polgárt, kik neki az ország talpraállításában segédkeznek, mert az az egész guelf-párt javára válik.¹

Újabb levelében közli Firenzével, hogy Acciajuoli Lőrincet, a főudvarmester fiát küldi egy csomó fegyverrel, hogy „bizonyos pénzösszeget utalványoztasson ki nekik.” Bizva a firenzeiek beígért segélyében, engedetlen, rabló zsoldosai egy részét elbocsájtotta. Kéri, küldjön a város gyorsan segédcsapatokat, melyeket Lőrinc elvezethet. Épen így kéri a két polgár elküldését is. Jelzi még, hogy súlyos betegségből gyógyul fel, ami sok dolog befejezésében akadályozta. Most azonban rendben van, újból fegyvert fog és megsemmisíti összes ellen-

¹ *Documenti degli Archivi Toscani* : II. k. (XVI. 285) 562—63. 1

ségeit. Rövidesen jó híreket fognak hallani.¹

A jelentés híven ecseteli az eseményeket. Tarantói Lajos Nápolyból kiindulva először Acerrat foglalta el, melyet Magyar Miklós² hősiesen védett, de az éhség a sor Apicere, melyet az ifjú gróf addig tartott, amíg csak lehetett. Nagy Lajoshoz, való hűségét drágán fizette meg, mert Tarantói Lajos konfiskálta birtokait és rokonai 30,000 forintot váltották meg szabadságát. Aversa Capua elfoglalása után a nápolyi sereg a keleti part felé közeledett. Lajos 1348. nov. 1-ről kelt levelében örömmel üdvözlölte a firenzeieknek sikereit, „de — folytatja — sokan félnek, hogy segítségtek küldése, amire nekünk reményt nyujtottatok, késvén ne forduljon az hátrányunkra, amit ránk nézve előnyösnek reméltünk.“ Különösen fáj neki, hogy ellenfele számára átbocsájtják a segélycsapatokat, amiből az vérszemét kap. Most is az a hír, hogy Lombardiából a Romagnán át 1000 barbuta (bőrsisakos zsoldos) jön a magyarok támogatására. Kéri a firenzeieket, ne hagyják magukat elámíttatni és ne feledjék, hogy a magyar közös ellenségükkel szövetségben.³

A firenzeiek szép szavakkal iparkodtak megnyugtanni Tarantói Lajost, de semmit sem tettek, amivel Nagy Lajost meggyőzhették volna. Kiiűnik ez Tarantói Lajos újabb leveléből, melyben ismét panaszkodik, hogy nemcsak a megígért segítséget nem küldik el, hanem még mindig átbocsájtják az ellenség erősítésére jövő csapatokat is, amivel teljes bizonytalanságnak teszik ki őt és országát. Csak gondoljanak a helyzetére. A megerősödött ellenséggel a kapuban és az ő segítségük nélkül nemcsak támadást nem kezdhet, miként remélte, de azt sem tudja, hogyan állanak ellen az ellenség első támadásainak. Ha valami szerencsétlenség történik, csakis a firenzeiek hanyagságának tudható be. Sürgeti ismétellen segítségüket s épülésükre elmondja, hogy a szicíliai bárók, nem a béke erejénél fogva, sem pedig kötelezettség gyanánt, hanem tisztán ajándékként 30,000 forintot ajánlottak fel a háborúra, amely összeg már be is folyt. Bár így tennének összes barátai. Ez a buzdítás azonban sikertelen maradt, valamint a következő is, melyben hivatkozva a Lombardiából nyert segítségen felbátorodott ellenség merészségére, ismét sürgette a segítséget.⁴

Tarantói Lajos a keleti részeken elsősorban Lucera elfoglalását tűzte ki célul. A védelmet Wolfhardt Konrád helyettese, Malgerio di Berardo intézte. A város maga már a magyar fog-

¹ 1348. okt. 9-ről. *Documenti degli Archivi Toscani*: II. k. 563—4. I. (XVI. 286.).

² Pór hol Treutellel, hol Konttal azonosítja.

³ 1348. nov. 1 *Documenti*: II. k. 564 (XVI. 287).

⁴ 1348. nov. 11, *Documenti*: II. k. 565. (XVI. 289).

laláskor elpusztult, Malgerionak kevés német és olasz vitéze volt, így Tarantói Lajos közeledésének hírére embereivel és javaival a várba húzódott. A nápolyiak tehát akadálytalanul vonultak be a városba, a vár elfoglalását azonban meg sem kísérelték, hanem körülzárták; arra számítva, hogy a pestis következtében megfogyatkozott őrség felmentésre nem számítva, kénytelen lesz feladni a várat. Lucerától Barlettáig beszáguldozták a vidéket s mindig merészebbek lettek, mert azt vélték, hogy Wolfhardt Konrád nem elég erős a vár felmentésére és a Tarantói Lajossal való megmérkőzésre. A nép és katonaság hangulatát kihasználhatta volna Lajos egész Apulia leigázására, de Werner, kit Villani M. árulónak tart, tiltakozott az ostrom félbeszakítása ellen. Tarantói Lajos a lucerai eseményekről is beszámol Firenzének. Elmondja, hogy november 23-án az ellenség a lucerai erődhez közeledett, de a következő napon rendes sorokban távozott. Ő tartózkodott a támadástól, mert nem akarta kockára tenni az eredményt, mely — remélve a firenzeiek támogatását — pár napon belül úgysis bekövetkezik és rájuk nézve kedvező lesz. Katonaságának számát és értékét tekintve most is a győzelem reményében vehette volna fel a küzdelmet, de *hadban jártas egyének* javasolták az ütközet elhalasztását arra az időre, mikor barátai segélycsapataival egyesül.

Ebből a levélből kivehető némi neheztelés a „hadban jártas egyénekre,” de Tarantói Lajos gyanúját nem merete mutatni Wernerrel szemben, ki körülbelül 1200 embernek parancsolt. Hogy a gyanú jogos volt-e, természetesen eldönteni nem tudjuk, mert feltételezhetjük azt is, hogy Werner ügyes ellenfelével, Wolfhardt Konráddal szemben tényleg nem tartotta helyesnek az erők megosztását.

A fentebb említett levélben újból kifejezi Lajos aggodalmát a firenzei segítség késése miatt, mert, mielőtt az ellenség újabb erősítést kap és hatalmába keríti a hosszú nyugalom folytán harciatlanná vált területet, ő szeretné az ellenfélre rákényszeríteni akarátát.

Ebből a levélből értesülünk a calabriai eseményekről is. Lajos előző nap (nov. 30) hallotta, hogy Mirbanus István, vagyis Miczkbán fia, István, ki magát calabriai hercegnek nevezi s akit a calabriai főkapitány Monteleoneban körülbelül 6 hónapig ostromolt, nem tudva magát tovább tartani, kivonult 3 századdal, de megsebesülten fogságba került, Monteleone pedig, mely a provinciában egyedül csatlakozott a magyar párthoz, visszatért ismét az engedelmességre.¹

Ílt azonban Tarantói Lajos tévedett, mert Gravinai Domokos

¹ *Documenti degli Archivi Toscani*; II. k. 566 (XVI. 291) Részben közölve Anjoukori Dipl. Em. II. k. 327—8. l. (274 sz.) 1348. dec. 1-ről.

szerint Monteleonen kívül Seminaria, Nicolera és Astile is magyar kézben voltak, egy oklevél pedig a nicastrói nagy pusztításról beszél. Viszont egy másik oklevél elmondja, hogy Guillelmo Morelli évek óta volt S. Niceto várnagya. Mikor a magyar betörés alkalmával Miczkbán fia István lett az úr Calabriában, ez néhány várat és földterületet elfoglalt. A nagy halandóság S. Niceto őrszemélyzetét is meglehetősen kipusztította s Francesco Moreto a várnagyot István kezére játszotta. A szerencsétlen ember sokáig sinylődött fogságban, megkínózták, javait is elvesztette, míg most, István elfogatása után tisztiségét és birtokait visszanyerte.¹

Tényleg Clairmont Roger főkapitány mindjárt Nagy Lajos távozása után, ostrom alá vette Astile várában Istvánt, kit Gravinai Domokos helytelenül Fülöpnek nevez, de az ostrommal nem boldogult. Végre megvesztegette István egyik emberét, aki egy kitörés alkalmával becsalta urát az előre elkészített csapdába. A hős magyar azon vette észre magát, hogy az ellenség embereivel együtt körülkerítette, ő azonban nem rémült meg, magyarjaival együtt kardot rántott és sokat leterítettek az olaszok közül, s csak akkor adta meg magát, mikor lábán megsebesítették és lovát megölték. Ő fogságba került ugyan, de az áruló is elvette méltó büntetését, mert az olaszok fölakasztották, hogy több árulást el ne követhessen.²

Míg a Calabriából kapott jó hír felvillanyozta Tarantoi Lajost, viszont szomorúan tapasztalta, hogy a firenzeiektől ígéreteknél egyebet nem kap. Ezért keserű szemrehányást tesz a toscán köztársaságnak és kifejezi aggodalmát, hogy Itália eljárásukból viszonyuk elhidegülésére fog következtetni.

A calabriai események vázolósa után térjünk vissza Lucera várához. A vár kiéhezletése nem sikerült. A király több mint öt hónapig vesztegelt Lucera alatt anélkül, hogy eredményt tudott volna elérni. Helyzete napról napra súlyosbodott. Wolfhardt Konrád ugyanis nem maradt tétlen. Nagy Lajostól pénzt eszközölt ki, baronatusa központjában, Guiglionisiben (a Termoli-Campobasso vonalon) újjászervezte a pestistől megtizedelt seregét toskán és a Marcákából való zsoldosokkal, úgyhogy körülbelül 2000 ember felett rendelkezett. Miután kiegészítette a magyar kézen levő várak őrségét, maga mintegy 1200 emberrel Lucera felmentésére ment. Tarantoi Lajost meglepte Konrád készülődése és erre vezethetjük vissza a Firenzéhez intézett segélytsürgető levelét. Mikor Konrád közeledéséről értesült, Giovanni Pipinot és Gravina szerint Wernert, Villani szerint Sprech gróftot küldte erős csapattal a szorosok elzárására, hogy

¹ *Gravinai Domokos*: i. h. 48 l. — *Minieri Riccio*: *Notizie storiche tratte da 62 Registri Angioini*. Napoli 1877, 54 l. — *Anjoukori Dipl. Eml. II.* 338—9 (281).

² *Gravinai Domokos*: i. h. 48. l.

Konrádnak az apuliai síkságra való kijutását megakadályozzák. Konrád azonban kijátszotta ellenfeleit, átkelt a stolculai apátságánál a folyó felső részén és nagyszerű lovasteljesítménnyel megérkezett Lucerahoz. A kimerült csapat a várba vette be magát anélkül, hogy Tarantoi Lajos megtámadta volna. Másnap Konrád trombitaszóval harcra hívta a nápolyi sereget, sőt keztyűjét is elküldte Tarantoi Lajosnak. Bár ekkor már megékeztett a szorosok őrzésére kiküldött csapat, miként Lajos leveléből is tudjuk, Werner tanácsára nem támadták meg Konrádnak a síkon felállított seregét, mely a városnak magyar kézen levő részén vonult ki a várból. Villani a zsoldosokra jellemző szavakat ad ez alkalommal Werner ajkaira. Szerinte a zsoldosvezér a király sürgetéseire kijelentette, hogy csak két okból szokás megütközni: az egyik az elkerülhetetlen szükség, a másik a feltétlen előny. Itt egyik sem áll fenn, tehát nem szabad harcba bocsájtkozni.

Konrád egy ideig várt a király támadására, majd kigúnyolva a nápolyiakat, — miként a király is elismerte — szép rendben elvonult Foggia felé. Foggiának nem voltak falai, a polgárok sáncokat készítettek, hogy azok mögül védekezzenek. Villani szerint Konrádek ellenállás nélkül vonultak be a városba, azonban már a sáncépítés is Gravinai Domokos előadása mellett szól. E szerint Konrád kenyeret és árpát kért a várostól megfelelő áron. A vár kapitánya azonban durván elutasította a kérést, sőt megfenyegette a zsoldosvezért. Konrádek két éjjel és egy nap lovagoltak étlen-szomjan s ellátásra nem számíthattak, mert az egész tartományban Manfredonia volt még a nagyobb helyek közül magyar kézen. Kérdés volt, ha eljutnak Manfredoniába, a magyarok befogadják-e az előttük gyanus zsoldosokat. Mindezeket meggondolva a lóról leszálltak és kivont karddal támadták meg a sáncokat. A polgárok kemény ellenállást tanúsítottak s közben leszállt az est. Konrád serege zömét pihentette, csak Lucera felől állított őrköt, hogy Tarantoi Lajos részéről meglepetés ne érje, azonkívül felváltva 100—100 embert küldött ki, hogy a polgárokat állandóan nyugtalanítsák. A kimerült polgárok zúgolódtak az okatlan kapitány ellen s reggel Konrádnak sikerült behatolni a városba. A zsoldosok féktelenül raboltak, a férfiakat megkínózták, a nőket megbecstelenítették, a nagy templomban levő 2000 nőt és gyermeket azonban sikerült a Konrád seregében levő Trivento grófnak megmenteni és Ascoliba kísértetni. Villani szerint ez volt a németek és a magyarok részéről az első igazi zsákmányolás és ennek híre úgy vonzotta hozzájuk a zsoldosokat, „mint a dögtést a ragadozó madarakat.”¹ Ezt azonban

¹ M. Villani I. 37—39. c. — Gravinai Domokos: i. h. 50—54. l. Valószínűleg a foggiai fosztogatás miatt mondja Cola di Rienzo Wolfhardtnak Konrádról, kit az olaszok Corrado Luponak neveztek: „Corradus Lupus, qui vere ut lupus omnia devoravit.” Epistolario XXII. lev. 138. l. IV. Károlyhoz.

— legalább a németekre vonatkozólag — nehéz elhinnünk.

Foggia fontos stratégiai ponttá lett Konrádra nézve, ahonnan megakadályozhatta Tarantoi Lajos mozgását úgy a Terra di Lavoro, tehát Nápoly, mint Manfredonia, illetőleg a keleti tengerpart felé. Politikailag is súlyosbodott Lajos helyzete. Míg kezdő sikerei megfélemlítették a magyar pártot és egymásután tértek hűségére a magyaroknak behódolt városok, addig most ismét a magyar párt lett fölényben. Tarantoi Lajos azonban még mindig bízott, hogy kellő erősítéssel megsemmisítheti a Foggiában tartózkodó ellenséget, s azért sürgeti Firenzét, hogy három napon belül küldjön segítséget. Ekkor pedig már új ellenfél jelent meg a hadszíntéren Laczkfi István személyében. Nagy Lajos ugyanis értesülve magyarjai nehéz helyzetéről, a vitézségéről és okosságáról híres erdélyi vajdát küldötte 1348 késő őzén Apuliába.

A Laczkfi-család nagy szerepet játszott Nagy Lajos korában s híres volt a királyhoz való ragaszkodásáról. 1347-ben három Laczkfi vonult a király kíséretében a nápolyi hadjáratba: István vajda, Miklós és Pál. István valószínűleg a fogoly hercegekkel tért vissza, mint azok öre s most, mikor magyarjai a király segíteni akart, a vitéz vajdára esett a választása. Vele ment Gilétfi János, a nádor fia, Prodaniczy István, Do-by Demeter és elkísérte a vajdát második fia, Miklós is. A csapat tengeren kelt át s Manfredoniában szállt partra. Megjelenése nagy hatással volt a hadi helyzet alakulására s apuliai szereplésére jellemző, hogy ott közmondássá vált: olyan okos és győztes vagy, mint egy második Laczkfi István.¹ Körülbelül 300 embert hozott magával s érkezése után tisztelgett előtte Gravinai Domokos is, felajánlotta szolgálatát, melyet a vajda szívesen fogadott. István Manfredoniából Foggiába indult, hogy Wolfhardt Konráddal egyesüljön.

Ettől kezdve a magyarok vígan kalandoznak, messzi vidékeket felfervernek, s a testestől-lelkestől magyar-párti Gravinai Domokos örömmel jegyzi fel ezeket a magyar vitézségre jellemző kalandokat még akkor is, ha a valószínűséget nélkülözik. Így két barátja előadása alapján elbeszéli, hogy egy erdős úton találkozott körülbelül 500 német és olasz zsoldos mintegy 100 magyar katonával. A zsoldosok a számbeli túlsúly dacára annyira megrémültek a magyaroktól, hogy sok sebesült és fogoly hátrahagyásával futásnak eredtek.

Tarantoi Lajos a hosszú tétlenség után szinte futva menekült Lucerából Ascoli felé, István vajda azonban értesülve meneküléséről, utána eredt s ha Lajos el nem érte volna Troját,

¹ *Karácsonyi János*: A Laczkfiak története a nápolyi hadjárat alatt. Délmagyarországi Tört. és Régészeti Értesítő 1888. (III. évf.) 184. l. — János minorita i. h. 163. c.

a vajda fogságába került volna. A magyarok az ascolii útköz-
zetben 300 lovast fogtak el s kezükbe kerültek Werner, Accia-
juoli Miklós, Schultz Fülöp és Johannes de Surgonia zászlói,
Werner és Acciajuoli csak jó lovuknak köszönhették megme-
nekülésüket.¹

Lajos Corneton keresztül Benevent felé húzódott s hogy
az apuliai lakosság levertségét enyhítse, hátrahagyta Wernert
vagy 500 lovassal az ellenség fékentartására és a jó barát vé-
delmére. Mivel azonban már nem bízott Wernerben, ellenőrzé-
sére néhány megbízható toskán urat rendelt, köztük a firenzei
Jacopo de' Cavalcantit. Ezek Cornetoba vették be magukat. Itt
történt a híres kaland, mely Werner egyéniségét jellemző mó-
don mutatja be. A krónikás szerint a zsoldosvezér teljes biz-
tonságban érezte magát Cornetoban, a kapukat nyitva hagyta,
éjjelre még őrséget sem állított. Értesültek erről István vajda
és Konrád s éjnek idején meglepték a várost. A herceg és az
álmukból felriadt zsoldosok védelem nélkül próbáltak m.ene-
külni, maga Werner fogyatékos öltözetben egész éjjel a ház-
tetőn rejtőzködött, napkeltével pedig megadta magát a vajdá-
nak, s Cavalcanti is fogságba esett. A kiváló zsoldosvezérről
nem tételezhetünk fel ilyen fokú gondatlanságot s igazat kell
adnunk Villaninak, ki árulással vádolja meg Wernert. A rajta-
ütés valószínűleg a magyar vezérrel való előzetes megállapodás
után történt s talán így akarta kibékíteni Nagy Lajost, kinek
annak idején megígérte, hogy nem fog ellene harcolni.

A foglyokat és a hatalmas szákmányt hadiszállásukra,
Foggiába vitték. Mivel nem volt szokás a zsoldosokat bántani,
a németeket és lombardokat szabadon bocsájtották.

Werner Tarantoi Lajostól 30,000 forintot kért személyének
váltságdíjául, kijelentve, hogy ellenkező esetben kénytelen Nagy
Lajos szolgálatába állni. Tarantoi Lajos, ki János minorita sze-
rint Wernert a vajda ellen fellállítandó nagy hadsereg vezéréül
szemelte ki, meggyőződve árulásáról, nem volt hajlandó a ha-
talmatlan összeget kifizetni. Így Werner elérte célját, Nagy Lajos
szolgálatába állt, zsoldosai visszakapták fegyverüket, lovukat,
s ő maga a magyar sereg harmadik vezére lett. A kaland leg-
szerencsétlenebb áldozata Cavalcanti volt, akit felakasztottak.
Villani szerint, mivel a magyar királynak régebben tett esküjét
megszegte, azért kellett halállal lakolnia, Gravinai Domokos
hitelemértőbb előadása szerint Barletta lakói kikérték István
vajdától s mivel előbb mint tisztjük igen zsarolta őket, fel-
akasztották.²

¹ A Laczkfi-féle adománylevélből. (*Fejér*: IX. 1. 759–60. és IX. 1. 482–91. l.)

² *M. Villani*: I. 42. c. — *Gravinai Domokos*: i. h. 56–57. l. — *János minorita*: i. h. 165. c.

Gravinai Domokos szerint Werner István vajda szemrehányására kije-
lentette, hogy Wollhardt Ulrik miatt vált meg Nagy Lajos szolgálatából. Egy-

Tarantoi Lajos távozása után István vajda a Capitanatát vissza akarta szerezni, alvezérei az elfoglalt várakat, köztük Lucerat, Troját lerombolták bizonyára azért, mert nem akarták erejüket szélforgácsolni. Azután felszólították Barlettát és Tranit, hogy hódoljanak meg. Barletta igen erős vára, mely Rajmondo del Balzo (Baux) birtokában volt, két nap múlva kezükbe is került.

Viszont ebben az időben veszett el a magyarokra nézve Gravinæ városa, melyet Nagy Lajos a vajdának adományozott. Az eredeti birtokos Mária durazzói hercegnő volt, kinek erős pártja volt a városban, amely Sanseverino Róbertre és Rogeronera, Tricarico grófjára támaszkodott. Mikor a helyzet kezdett veszélyes lenni, Domokos, a krónikás, Barlettába ment segélyért a vajdához. István vajda kilátásba helyezte a segítséget, de ekkor jutott tudomására, hogy Sanseverino Róbert a Csúznak adott Ruvot és Terlizzót hatalmába akarja keríteni. Ruvonál a vár Sanseverino, a város Csúzy birtokában volt. A vajda Csúzy alá 300 magyar és német lovast és 100 gyalogost adott, hogy Ruvot biztosítsa s onnan Gravinába menjen. Csúzy átmenő sietnie. Laczkfi figyelmét ugyanis közelebbi események kötötték le. Tanácsának, Wolfhardt Konrádnak, Wernernek, Trivento grófnak, Péternek, Bellante gróf fiának a kérésére a Bisceglieben tartózkodó Giovanni Pipinot (Conte Palatino), Nagy Lajos egykori hívét, megbeszélésre hívta, mert Giovinazzo és Molfetta városok panaszt emeltek a gróf ellen, hogy állandóan háborgatja őket. Pipino ugyanis az említett városokat adományul kapta Tarantoi Lajostól, de a lakosok kijelentették, hogy későbbek meghalni, semhogy városukat domániális birtokból baronátusivá fokozzák le.

A találkozás meg is történt, s a vajda és Wolfhardt Konrád a gróf emlékezetébe idézték a jótéteményeket, melyeket András herceg részéről élvezett s felhívták, hogy térjen Nagy Lajos hűségére és ők beajánlják a királynak. Egyszersmint figyelmeztették, hogy óvakodjék a királyhoz hű városokat zavarni. A szemrehányásra Pipino kijelentette, hogy Nagy Lajos első hadjáratában kíséretében volt, „et spe sua — mondja a gróf — usque in Ungariam venimus et ipsum ad regnum induximus.” A király azonban, miután bosszút állt, nemcsak megkegyelmezett az ő legnagyobb ellenségeinek, így Raymondo del Balzo és Sanseverino grófoknak, kik atyai birtokának urai lettek, hanem azok kérésére őt az országból is kiutasította. Ezért

mást a király előtt árulással vádolták, s a király parancsára ruha nélkül karddal kellett volna viadalra kiállaniok. Ettől ugyan a király főemberei kérésére elállt, de Wernert szolgálatából elbocsájtotta. Werner halálosan gyűlölte a Wolfhardt testvéreket, de most István kibékítette őket. — *Gravinai Domokos* : i. h. 57. l.

esze-ágában sincs a magyar királyhoz csatlakozni, kitől különben sem kapott semmiféle hűbértartást. Annyit azonban hajlandó megígérni, hogy velük békében él, ha Giovinazzot és Molfettat sorsára hagyják. Ellenkező esetben ellenségük lesz. István vajda a vakmerő gróft el akarta fogatni, de Werner és Konrád visszatartották és rávették, hogy ne akadályozza a gróft a két város elfoglalásában. Így ők szabadabban dolgozhatnak barii földön, hol Pipino igen erős. Végül a gróftól esküt vettek és visszatértek Traniba.¹

Míg a vajdáék a keleti partvidéken működtek, időt engedtek Tarantoi Lajosnak, hogy újból összeszedje magát. Igen nagy erőfeszítéssel állítólag 30,000-nél több jól felfegyverzett lovast sikerült Nápoly körül összegyűjteni s ezzel a sereggel akart a király döntő csapást mérni a vajdára. Ezért el kellett távolítani működése bázisától és lehetetlenné tenni, hogy a tengeren hazulról segílyt kaphasson. Nápoly városa és bizonyos előkelő lovagok nevében levelet írtak tehát a Barlettában tartózkodó vajdának és közölték vele, hogy hajlandók neki átadni Nápolyt és az egész Terra di Lavorot. Laczkfi István és társai most rossz politikuskoknak bizonyultak. Az eredeti terv szerint a Terra di Bari megszerzése után le akartak hatolni Otrantoig s csak a keleti rész teljes biztosítása után fordultak volna Nápoly felé. A Nápolyból kapott hirre azonban anélkül, hogy annak hitelességét ellenőrizték, s a cselvetést észrevették volna, a legsürgősebb teendőnek Nápoly és Aversa megszerzését tekintették. A higgadtan mérlegelő, Gravinai Domonkos is helyteleníti ezt az elhatározást, mely feláldozza a bizonyost a bizonytalanért kitéve a keleti részt Pipino, a Sanseverinok és Raymondo dei Balzo támadásának. De Laczkfyék mellett is hozhatunk fel érveket. A zsoldosokat már nem tudták fizetni, s a kevésbbé kiélt területen győzelmes ütközet esetére nagy zsákmányra számíthattak, melyből a katonákat legalább részben kielégíthették.

Ez időben érkezett ismét Barlettába több társával Gravinai Domokos, hogy segílyt kérjen városa részére. Laczkfynak azonban sietős volt a dolga. Terra di Bari őrizetét rábízta Pálfia Tamásra. S. Maria del Monte várnagyára és a most magyar szolgálatban álló Schultz (Malospirito) Fülöp német kapitányra, kik Andriában tartózkodtak. Ezekre bízta Domokosék kérésének teljesítését is. Miután Barletta élére Zádrai (Zárai) Istvánt állította, a vajda seregével megindult Canosa

¹ Gravinai Domokos i. h. 70—71. l. — Pipino elvesztett birtokaiért kapta a két várost, továbbá Monopolit és Principato di Bari. Az elbeszélésből világos Caggese tévedése, ki nem hiszi, hogy Pipino Magyarorszáig jött, s szerinte csak Nápolyban találkozott Nagy Lajossal. L. Giovanni Pipino conte d'Altamura. (Studi di storia Napoletana in onore di M. Schipa. 1926. Napoli. 159. és 161. l.).

felé. A várost, mely nem volt egészen körülvéve sáncokkal, megrohanták és kirabolták, a várat azonban nem foglalták el. Gaudioano lerombolása után *Cornetoba* érkeztek. A város teljesen ki volt élve, úgyhogy egy napra volt élleme s alig volt benne ép tetejű ház. Domokos, ki egy társával idejött a vajdához, hogy a segílyt sűrgesse, csak öt szegény családot látott a városban, s mikor a vajda vendégül látta vacsorára, bor hiányában csak vizet ittak. Egyébként segílyt nem kaptak, Gravina elveszett s a magyar pártiak kénytelenek voltak menekülni.

Cornetoban hadirendbe állt a sereg. A vajda összehívta németjeit, s mivel ő németül nem tudott, a tolmácsnak latinul kellett beszélni. A beszédben figyelmeztette zsoldosait, hogy Ascoli közelében vannak, hol sok ellenségük van, ezért hadirend nélkül nem vonulhatnak tovább. Felhívta tehát katonáit, hogy a legtapasztaltabbak közül válasszanak vezéreket és ezek állapítsák meg az útvonalat. A káplárok és connétableok Wernerre és Wolfhardt Konrádra szavaztak, ezek aztán alantas tiszteket rendelték, a fővezér természetesen Laczkfi István maradt. A sereg száma körülbelül 7000 lovasra és 2000 gyalogosra rugott.

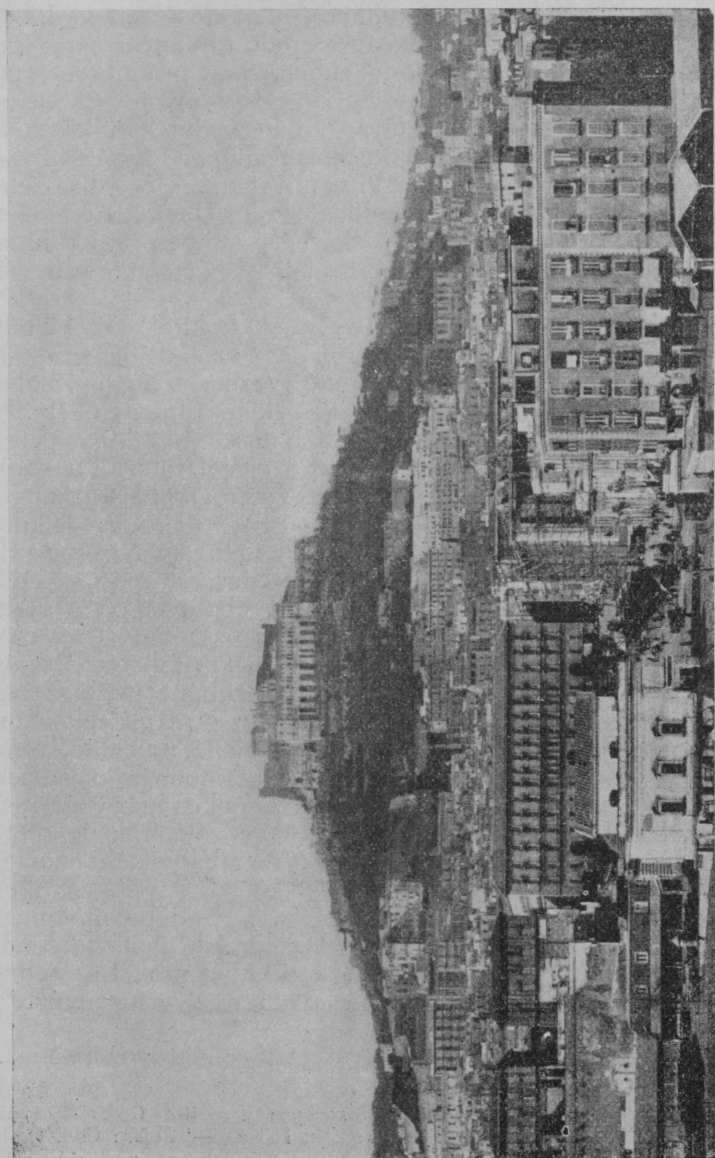
A vajdáék győztesen átmentek a beneventi völgyön, s az arpaiai szoroshoz (Airola közelében) érkeztek, melyet sáncokkal és cölöpökkel megerősítve találtak. A szoros két magas hegység között vonul és csekély erővel védve áthatolhatatlan. Asperg és Bamberlingen német tisztek védték a szorost 500 emberrel. Erős, veszteségteljes ütközetet vívtak itt az ellenfelek, míg a magyarok átjutottak, s a futó ellenségből sokat leöltek, elfogtak, sokan az éj leszállásának köszönhették menekülésüket. A szorosból kijutva Arpaiat, Arienzo, Cancellot felégették, Acerra városát is elfoglalták, de a várral nem boldogultak. Miután élelemmel bőven ellátták magukat, *Capua* ellen vonultak, de a tornyokkal védett *Volturno*-hídon nem tudtak áthatolni. Ekkor egy ügyes zárai mester a kivágott fákból hidat vert, melyen a sereg átkelt. Trivento grófnak Capuában rokonai, barátai voltak s ezekkel összeköttetésbe lépett. Megbeszélés szerint a magyarok támadtak, a gróf hivei pedig megfutottak, s az ostromló sereg benyomult a városba (1349. ápr. 22.). A meg egyezés értelmében a magyarok iparkodtak a rablást megakadályozni, de a féktelen német zsoldosok nem törődve a megállapodással fosztogattak, gyujtogattak s az elfogott polgárokat kínozták, hogy váltságdíjat erőszakoljanak ki tőlük. Három napig voltak a városban, a híd tornyait is elfoglalták, élelemmel és német vezetés alatt őrséggel látták el a várost, majd elvonultak Aversa felé.

Maga Aversa erődje erős volt, de a város falai még nem készültek el egészen s így könnyen benyomultak a gazdag

helységbe. Innen beszáguldozták az egész vidéket és kényszerítették a környéket, hogy áruit piacra vesse Aversában. Viszont megakadályozták, hogy Nápolyba élelmiszert szállítsanak. Céljukat, Nápoly kiéheztetését ugyan nem érhették el, mert Tarantoi Lajos gályái nagyjából ellátták a várost, de az árúk erősen megdrágultak. Tarantoi Lajos nem mozdult, mert várta, hogy az ellenség kifogy az élelemből, pedig tétlenségével csak a magyar sereg vakmerőségét növelte. István vajda a Nápolytól 4 mérföldnyire levő Melito alá szállt. Ekkor azt a hírt terjesztették, hogy a magyarok és németek közt egyenetlenség tört ki s a táború úgy rendezték el, mintha a két csapat össze akarna ütközni. A bárók — főleg az ifjak — ki akarták használni a helyzetet és meg akarták támadni a zsákmányoló ellenséget. A király ellenzése dacára Roberto Sanseverino, Raymondo del Balzo, az ismét nápolyi szolgálatban levő Sprech gróf és Gugliano da Fogliano vezetése alatt egy csapat ki is tört. Azonban várakozás ellenére Melito mellett az ellenséget három csatasorban felállítva találták. Mikor a nápolyiak az első csatasorra támadtak, az megnyílt és engedte, hogy behatoljanak. A második sor azonban támadásba kezdett, mire a benyomult nápolyi lovasság mögött a német Landau (Lando) gróf bezárta a kört s szintén támadásba ment át. A csata rövid volt, a nápolyiak nagy része fogságba került, többen elesetek, aki tehetette menekült. Villani szerint fogságba került 25 gróf és báró, számos gazdag nápolyi lovag és polgár. A foglyokat és zsákmányt Aversába vitték. Ez június 6-án történt.

Gravinai Domokos sokkal érdekesebben írja le a fentebbi eseményt. Szerinte a magyarok szorongatták Nápolyt, mire Tarantoi Lajos keztyűvel harcra hívta István vajdát és kérte, hogy a csatára helyet és időt jelöljön ki. A vajda ott tartotta ebédre a követeket s főembereivel tartott megbeszélés után kérte Lajost, hogy másnap küldjön ki két lovagot, kik az ő két emberével megjelölik a helyet, a csata idejéül pedig a következő hét szombatját tűzték ki (június 6 tényleg szombatra esett). Másnap megjelent a két nápolyi lovag s ezek az Istvántól kiküldött magyar és német vitézzel a harc színhelyéül Melitot választották ki. Itt széles térség volt, s hogy a mozgás teljesen szabad legyen, kivágták a fákat és cserjéket. Közben Tarantoi Lajos több mint 700 nemes ifjút lovaggá ütött, István vajda viszont Wolfhardt Konrádot és főbb társát tüntette ki vitézi övvel. A kijelölt napon váratlan esemény történt. Tarantoi Lajos kérte a csata elhalasztását. István vajda tudomásul vette a kérést és a magyarok gyanútlanul lerakták a fegyvert. Erre várt csak Tarantoi Lajos. Elrejtett csapatai rátámadtak az Aversában levő magyar seregre éppen, mikor a vajda Tarantoi Lajos levelét olvasta fel embereinek. A magyarok hamar felismerték a helyzetet, fegyvert ragadtak, s míg Konrád előlről támadt, 300 vitéz

A nápolyi Castel S. Elmo.

kivágtatott a hátsó kapun és az ellenség hátába került Eleinte a nápolyiak felé mosolygott a hadiszerencse, sőt Wolffhardt Konrád Raymondo del Balzo fogságába került, mikor a két magyar csapat egyidőben végrehajtott támadása megfordította a csata sorsát. Az ellenség futásnak eredt, a magyar sereg pedig Nápolyig üldözte olyan porfellelgen, hogy az emberek nem látták egymást. Konrád a zűrzavarban visszanyerte szabadságát, ellenben a nápolyiak közül sokan fogságba kerültek, köztük Raymondo del Balzo, Roberto Sanseverino, Rogerone (Roger de Clairmont) Tricarico grófja és Visconti Ádám. A foglyok száma 1000 körül volt, Villani kevés halottat említ, Domokos ellenben több mint 1000 halotról beszél, s ezzel szemben azt a hihetetlenül hangzó állítást kockáztatja meg, hogy magyar és német egy sem esett el.

János minorita, ki Laczkfi Istvánnak a királyhoz küldött leveléből írja le a csatát, a cselvetésről, nem szól, de egyébben is téved, mert a magyar szolgálatban álló Wernert a nápolyi sereg vezéréként említi. Egyébként négy igen előkelő foglyról és 200 nápolyi lovagról számol be. Küküllei János a Laczkfi számára kiállított adománylevél alapján írja le a csatát. Laczkfi ugyanis Osztrog és Csáktornya várakat kapta ezért az ütközetért, amely — az adománylevél kitétele szerint — még a hős trójaiaknál is a legtiszteltebb lett volna. Szerinte az ütközetben sokan elestek a hűtlenek közül, „kiknek számuk sincs.”¹

Az ütközet után az elfogott urakkal elmondatták a csel, majd nagy mulatságot csaptak. A magyar összetartást mi sem mutatja jobban, minthogy István vajda rögtön felhasználta az alkalmat a Rogerone fogságában levő Miczkbán István szabadonbocsájtására. Szükségesnek tartotta, hogy a győzelmet tudassa Monte S. Angelo, Manfredonia, Barletta, Lucera Trani, Bitonto, Gravina városokkal abban a hiszemben, hogy ezek még magyar kézben vannak. Gravina Domokos már vasárnap este értesült Barlettában a vajda szombati győzelméről, úgyhogy a nagy távolság miatt a hírnököt nem is embernek, hanem léleknek tartotta.

A győzelem után a vajda az egész Terra di Lavoro meghódította, felprédálta s a háborúskodás mind kegyetlenebb jeleget öltött. A nápolyiak a kezükbe kerül magyarokat a legnagyobb kínzások közt ölték meg, sőt gyakran élve megnyúzták őket.²

István vajda azonban nem örülhetett sokáig győzelmének.

¹ M. Villani: l. 48. — Gravina Domokos: i. h. 102—6. l. — János minorita: i. h. 165. c. — Küküllei János: i. h. 183 c. — Fejér: Cod. Dipl. IX l. 756—64. l. (399. sz.)

² A pápa pedig kérte Johannát, hogy a foglyokat gondosan őriztesse és bajuk ne essék, mert különben a magyar királyt még jobban maguk ellen iránylik. (Reg. Vat. 224. M. 137. p.)

A rakoncátlan német zsoldosok ugyanis az elfoglalt területet annyira elpusztították, hogy a vajda hiába vetette ki a hadisarcot, nem volt, aki megfizesse. Ez annál nagyobb baj volt, mert a sarcból akarta kiegyenlíteni az elmaradt zsoldot. Már három havi zsolddal, több mint 150.000 forinttal volt adós s a németek követelőleg léptek fel. A vajda csitította őket s jelezte, hogy már pénzért küldött Magyarországra, különben is várja a király érkezését és akkor elmaradt zsoldjukat megkapják. Werner és Wolfhardt Konrád azonban nem engedtek. Kijelentették, hogy ők beigérték a zsoldot embereiknek, s ezért elleneszegülnek, hogy István az előkelő foglyokat Magyarországra küldje. Annyi engedményt azonban tesznek, hogy a győzelem esetére kilátásba helyezett dupla zsold helyett megelégszenek az egyszerűvel. Heves szóváltás után a vajda megígérte a zsoldosvezéreknek, hogy átadja nekik a három fogolyurat, Sprechet és Guglielmo da Foglianot pedig, mint zsoldosvezéreket szabadon bocsátják. A három fogolyért kaphatnak 100,000 forintot, tehát csak azt kéri a vajda, hogy az 50,000 forintért várjanak, s ő addig Miklós nevű fiát hajlandó nekik kezésül átadni. Werner pártolta a vajda kérését s ügylátszott, rendbe jön a dolog.

Szokásban volt a foglyokat előbb megkínozni, hogy minél magasabbra hajtsák fel a váltságdíjat. Gravinai Domokosnak a vajda magyar titkára beszélt, hogy először Rogeronet vették kezelésbe. Lefektették a földre, s mint valami gerendán jártakkeltek rajta, hasát összenyomták, égő venyigével verték és egész teste véres volt. Könyörgésére egy hó alatt fizetendő 33,000 forint váltságdíjban egyeztek meg. Hasonlóképen bántak Raymondval és Róberttel is. Végül hűségesküt kellett tenniök, azután visszanyerték szabadságukat.

A zsoldosok ilyenformán hozzájutottak a zsákmányon kívül zsoldjuk nagy részéhez is, még sem tudtak megnyugodni. Sőt nemcsak követelőztek, hanem készek voltak István vajdát Tarantoi Lajosnak kiszolgáltatni. Egy a magyarokhoz hű német azonban elárulta Istvánnak az alávaló tervet, mire a vajda éjnek idején elhagyta magyarjaival Aversát. A kijátszott zsoldosok dühükben ingerelni akarták a vajdát s többek közt azt kiabálták utána, hogy gyáván éjjel menekül, nem meri bevárni a nappalt, mire István kijelentette, hogy a következő napig kint a mezőn vár reájuk, akinek kedve van, támadja meg. Mivel a támadás nem következett be, Laczkfi István Manfredonia felé vonult. A zsoldosvezérek közül többen, így a Kövér és Sovány Berard, 400 lovassal István után mentek, mert igen szerették és velük ment Ursillo Minutulo kanonok is, aki annak idején András herceg holttestét eltakarította.¹

¹ Érdekes, hogy Tarantoi Lajos már január 16-án kelt levelében azt írja a firenzeieknek, hogy a vajda szeretne Foggiából távozni, de a német

A zsoldosok a magyarok távozása után folytatták a kalandozásokat s a S. Maria del Carmine és a Santolo közt betörték Nápolyba és megakadályozták a főváros élelmezését. Nápoly lakói csak a tenger felől kaptak élelmet és mindennek felment az ára. Mivel a szüret ideje is közeledett, a nápolyiak 20,000 arany forintot váltották meg Wolfhardt Konrádtól a szüretet, annak lezajlása után azonban újra kezdődött a zsákmányolás.

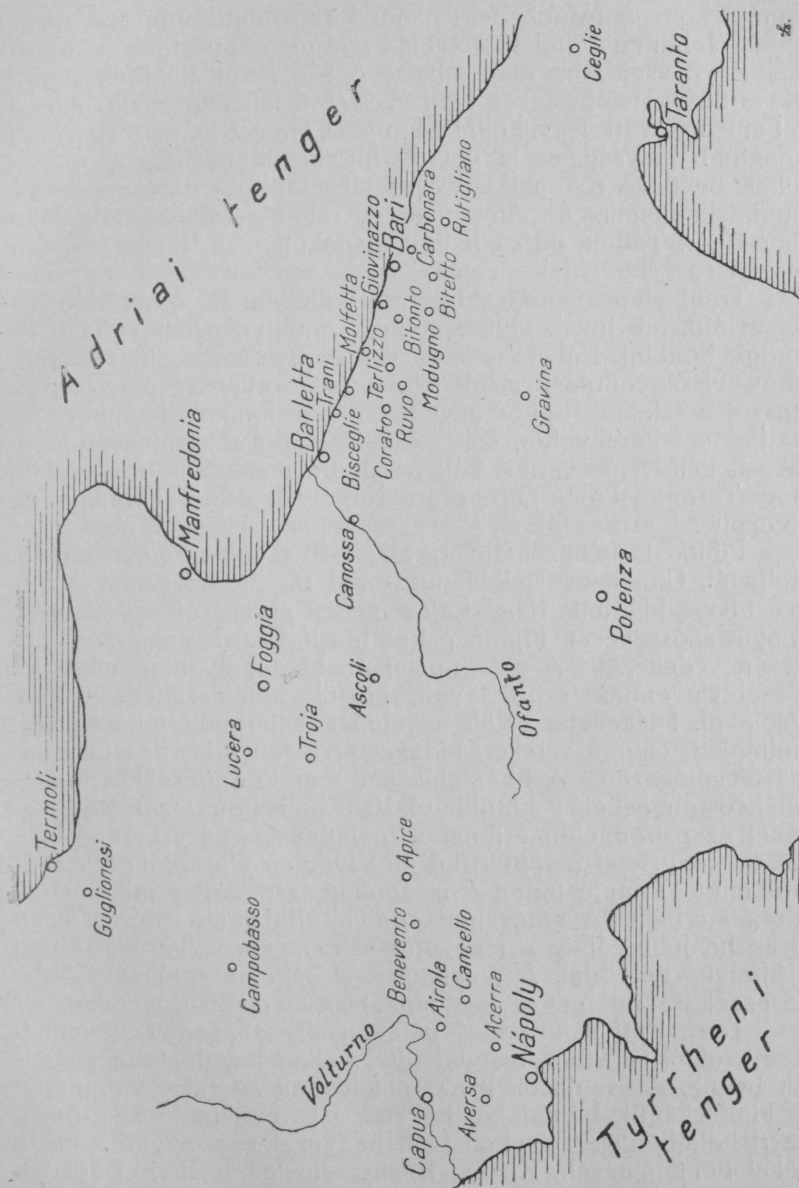
A melitói katasztrófa hírére VI. Kelemen pápa Annibaldo da Ceccano bíborost küldte Nápolyba, hogy a hadakozó felek közt békét eszközöljön. A bíboros szomorúan látta, mennyire eipusztult a Terra di Lavoro s hosszú tárgyalás után ő és a nápolyiak megegyeztek a zsoldosvezérekkel. Villani szerint 120,000 aranyforint fejében a zsoldos vezérek átadták Aversat, Capuat s a Volturnótól Nápoly felé eső terra di lavoroi és principato városokat és várakat. Egy oklevél szerint a kardinálisal kötött megegyezés értelmében a nápolyiak 200,000 forintot fizetnek a zsoldosoknak és 50,000-t bizonyos cooperátoroknak. Az összeg fele szept. 12-én, másik fele okt. 8-án fizetendő s feltétel, hogy a zsoldosok kimennek az országból. (1349. aug. 20-ról.) Johanna és Tarantói Lajos kérték is később Annibaldo legatust, hogy a német zsoldosoknak fizesse meg a hátralékos 30,000 forintot, hogy minél előbb kivonuljanak az országból.

A zsoldosvezérek felosztották a rengeteg zsákmányt, melyben mintegy 500,000 forint készpénzen kívül igen sok egyházi edény, arany, ezüst, női ékszer, selyemszövet és ló volt. Werner, Wolfhardt Konrád, Landau és Arnicchi végezték a felosztást, majd átkelve a Volturnon Wolfhardt Konrád és Fra Moriale kivételével elhagyták az országot. Wernert bántotta többszörös szőszegése, azért 800 emberével Rómába ment, ahonnan visszatért hazájába. A zsoldosok közül sokan követték példáját s magukkal hurcolták az elrabolt nőket, mások pedig a hadakozói olasz államokban kerestek foglalkozást.¹ Wolfhardt Konrád Guillonésiben húzódott meg.

A Terra di Lavoro birtoka, annyi fáradság eredménye, a magyarokra nézve tehát veszendőbe ment. Nem volt különösebb helyzet a keleti részeken sem. Említést tettünk Gravináról, mely mindjárt István vajda távozása után az ellenség kezébe került. Ezt követte Ruvo és Terlizzi városának eleste, melyeket San-

zsoldosok fiaival együtt kezesül visszatartják mintegy 80,000 aranyforintnyi elmaradt zsold fejében. *Documenti degli Archivi Toscani* II. k. 567 (XVI. 293.)

¹ M. Villani: I. 49-50. c. — De Lellis: *Notamenta*, XI. k. 885. (Nápolyi levéltár). Minieri Riccio: *Notizie storiche ecc.* 55. l. — Wernerékre vonatkozólag Cola di Rienzo ezeket írja a prágai érsekhez: „illa magna stipendiariorum societas, que cum duce Guarnerio ibidem militat, ultra quingentas moniales, nuptas, matronas et virgines defloratas, tamquam meretrices publicas secum tulit.” *Epistolario*. XXXV. lev. 150 l.

Az első és második hadjárat közötti hadiesemények színhelye.

severino Róbert szerzett meg. Terlizzi várában csak hét magyar volt és kevés más fegyveres, de hősileg tartották magukat. Sanseverino Róbert ekkor a lombard zsoldosoknak azt üzenté, hogy a Nápoly felé menő sereg elpusztult, az egész ország Johanna birtokában van és rájuk is pusztulás vár, ha csak az ő zsoldjába nem állnak. A zsoldosok 300 forintot kértek árulásuk fejében, ezt Terlizzi grófnő lefizette nekik, mire a néhány magyart legyilkolták. Ezután Coratora került a sor. Mint a legtöbb helység, ez is úgy került kezükbe, hogy a menekültek bentlevő rokonaikkal összejátszottak. A várat is hatalmukba kerítették, az elfogott magyarokat felakasztották, Miklós káplár, Tamás fia csak úgy menekült meg, hogy németül beszélt és zsoldosnak nézték.

Trani alatt azonban kudarcot vallottak. A város élén két német állt, kik hívek voltak magyar uraikhoz s nem voltak hajlandók hódolni. Róbert támadást intézett a város ellen s a polgárok visszavonulást színeltek, mire az ellenség meg akarta mászni a falakat. Ekkor a védők előrerohantak, kövekkel támadtak a feltörekvőkre, sokat, köztük Róbertet is súlyosan megsebesítették. Sanseverino gróf a kudarc után azon ürügy alatt, hogy Tarantói Lajos parancsára Nápoly felé kell vonulnia, eltávozott a város alól.

Pipino is felhasználta az alkalmat a vajda távozása után. Molfettát, Giovinazzot elfoglalta, majd Bitonto alá szállt. A város híven kitarott Nagy Lajos mellett és a grófnak szemére hányta szőszegését. Pipino ostromhoz fogott, a polgárság hősiiesen védekezett. A palatinus nem boldogulván a várossal, összehívta annak szomszédait, köztük halálos ellenségeit, a paloiakat, felégettette velük az olajfákat, leromboltatta az olajmalmokat, ostromszereket, hidakat építtetett s így készült a város megalázására. A bitontoiak azonban kődobásokkal tönkretették ostromgépeit s körülbelül 1000 balistarius szórta a lövedéket az ostromlókra s maga a palatinus is úgy kerülte ki a halált, hogy fejét a repülő kő elől hirtelen félrefordította. Már több mint 17 napja tartott a haszontalan erőfeszítés, mikor végre létrejött a béke. A város hajlandó volt 100 uncia aranyat fizetni és ha július 15-ig a magyaroktól nem kap segítséget, kitűzi a királyné zászlaját. A palatinus Bari ostromát is megkísérelte, de ezzel is kudarcot vallott, mire visszatért Biscegliebe.¹

Terra Bari nemcsak a palatinustól szenvedett, hanem a magyaroktól is, kik a magyar király ellen lázadó területet láttak benne. A zsoldosok gyakran felverték az egész tartományt és kiméletlenül bántak a nőkkel, kik hatalmukba kerültek. Ezért halálbüntetést szabott ki a hadvezetőség azokra, kik a nőket bántalmazták. Közben Bitontot elfoglalták, majd Bari ost-

¹ *Gravinai Domokos* : i. h. 72—99. l.

romára készültek. A város ugyanis eddig függetlenségét megőrizte mind a magyar királyai, mind a palatinussal szemben, kinek pedig adománybirtoka volt. A Bari ostromára való készülődés közben értesültek a magyarok a palatinus közeledéséről. A hír vétele után seregüket három részre osztották és Loseto felé indultak, hol a palatinus állt. A sereg vezéreinek, Pálfia Tamásnak és Schultz Fülöpnek jelentették, hogy Pipino hadereje felülmulja az övékét. A magyarok azonban nem riadtak vissza, nagy erővel támadtak, s a tér tele volt olasz halottal, míg a magyarok közül — Gravinai Domokos szokott túlzott tudósítása szerint — csak egy András nevű vitéz pusztult el. Az ifjú zsoldoskapitánynak, Hebingernek, sikerült elfognia magát a palatinust is, de öccse kiszabadította és Losetoba menekült. Sokan sürgették Loseto kiéheztetését, hogy Terra Bari így megszabaduljon a zaklatástól, a kapitányok tanácsa azonban úgy vélekedett, hogy mivel ellenségek között vannak, távol a bitontoi menedéktől, nekik kevés lovasuk van, Bari ellenben sok lovas felett rendelkezik, ha ezek éj idején a palatinus seregének romjaival rájuk támadnak, nagy veszedelemben jutnak. Különben élelem és víz sincs a közelben. Így tehát visszatértek Modugnoba. A palatinus németjeivel Bariba akart vonulni, a lakosság azonban nem engedte be, kénytelen volt tehát Biscogliebe visszatérni, de közben Schultz Fülöp megriasztotta. Bosszúságában fogadalmat tett, hogy addig egy lábára nem húz lábbelit, míg Schultzon bosszút nem áll.

A magyar sereg több helységet hatalmába kerített, így Rutiglianot is. A helység lakosságának egy része a toronyba menekült s itt kísérelte meg az ellenállást, a zsoldosok azonban a tornyot fával körül rakták, olajat öntöttek rá és felgyújtották. A füst türhetelenné tette a toronyban való tartózkodást, azért a bentlevők kegyelmet kértek. Schultz kiállt tárgyalni, egy paraszt azonban kődobással megsebesítette, mire a zsoldosvezér fel akarta égetni a tornyot, a kapitányok azonban megkönyöültek a szerencsétleneken és váltságdíj fejében életüket meghagyták.

Ezután ismét Bari alá szálltak. A polgárok megfélemlítésére pusztították az olajfákat és a szőlőt, majd Gravinai Domokossal levelet irattak a városba. A levélben figyelmeztették a lakosságot, hogy itt a szüret ideje, a termés bő, sok emberre van szükség, azért ők sokan jöttek, hogy a magyar király számlájára megcsinálják a szüretet. Csak javítsák ki a hordódókat, melyben a mustot elteszik. Mivel a bariak kedvéért jöttek, viselkedjenek a magyar király dicsőségéhez méltóan. A város azonban nem volt hajlandó az előzékenységet hódolattal viszonzni, mire a bitontoiak a palatinus pusztításának viszonzásaként feldúlták Bari környékét. Tíz napot töltöttek Bari alatt, mikor tudomásukra jutott, hogy Carbonara di Bari erőd-

jében 10 rabló garázdálkodik, kik onnan Ceglie és más magyar párti községek népét sanyargatták. A magyarok Carbonarát elfoglalták s a rablókat élve vagy halva a tűzbe dobálták. Corato ostroma közben értesültek, hogy Caraffa érsek Cegliet, Blasnignanot feldúlatta. Bár bosszantotta őket az érsek eljárása, nem szakították meg a kettős sánccal és védőművekkel nagyszerűen megerősített város ostromát. Mivel hajító gépekkel nem boldogultak, favárakat, hidakat, harapófogókat készítettek, az első árkot betömték faágakkal, rátolták a favárhoz kapcsolt hidat, mely alatt a németek és olaszok a sűrű ködobálás ellenére vígan dolgozhattak kapáikkal, míg a második árkot is betömték. Közben a favárból köveket szórtak a városra és sok lakost megsebesítettek. Azonban a városbeliek is csináltak fatorytot és abból dobálták kövel az ostromlókat. Gravinai krónikásunk azt írja, hogy ennél elkeseredettebb harcot nem látott. Ha egy kidőlt a védők közül, másik állt a helyére; a hidakra tüzet dobtak s megghiúsították az ostromlók erőfeszítését. Ekkor a barlettaiak, kik a magyar táborban harcoltak, váratlanul visszavonultak, a visszavonulás zavarba hozta a németeket, mire a kapitányok a szöllőt tönkretéve elvezényelték a sereget.¹

Pipino felhasználva a magyar sereg lefoglaltságát, Barletta és Trani elfoglalására tett kísérletet, mert még mindig mezteláb volt. Lesből sikerült is neki 110 barlettai polgárt elfogni, s bár a várost nem tudta elfoglalni, Barletta falai alatt mint győző mégis felhúzta cipellőjét. A barlettaiak a Manfredoniában levő magyaroktól kértek segítséget, ezek lest vetettek a palatinusnak, mintegy 75 németjét elfogták és a zsákmányt elvették. Mikor a zsoldosokat — szokás szerint — el akarták bocsájtani, a város polgárai tiltakoztak ellene s úgy bántak velük, mint ők szoktak bánni a polgárokkal és felhasználták őket övéik kiváltására. A szokás megtörése annyira megrémítette a németeket, hogy többé nem mertek Barletta felé csatangolni.²

Közben megérkezett a vajda s szomorúan kellett látnia, hogy míg a Terra di Lavoron való működése végeredményben kudarcra végződött, addig a keleti hódítások is nagyrészt veszendőbe mentek. Belátta, hogy a királyság meghódításához nem elég a vitéség, hanem szükség van megfelelő anyagi erőre és magasabb vezetésre. Így érlelődött meg benne a gondolat, hogy Manfredoniában hajóra száll és visszatérve hazájába, a királyt iparkodik erőteljes fellépésre bírni. Távozása előtt magyarjainak megígérte, hogy 1350 Szent György napján a királlyal megérkezik.

Dr. Miskolczy István.

¹ Gravinai Domokos: i. h. 125—27. l.

² Gravinai Domokos: i. h. 129—31. l.